

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ

У статті розглянуто теоретичні та практичні питання розвитку промисловості Одеської області. Здійснено аналіз тенденцій розвитку основних виробничих показників, обґрунтовано об'єктивну необхідність залучення іноземних інвестицій.

The article examines theoretical and practical problems of the industrial development of Odessa region. It has analyses the tendencies of the development of the main production indexes and proved reasons for the objective necessity of attracting foreign investments.

Актуальність даного дослідження обумовлена ситуацією, що склалась в останні роки в промисловості України в цілому та Одеської області зокрема. А саме, зменшення темпів зростання виробництва, зниження рентабельності промислових підприємств, низький рівень інвестицій у промисловість та ін.

Проблемні питання аналізу показників промислового виробництва знайшли своє відображення в роботах багатьох українських та зарубіжних економістів, зокрема таких як Головач А.В., Єріна А.М., Осауленко О.Г., Парфенцева Н.О., Вашків П.Г., Ільєнкова С.Д. та ін. Проте, увага більше приділяється проблемам розвитку економіки та промисловості України в цілому, а не її окремих регіонів.

Метою даної роботи є аналіз основних показників розвитку промисловості Одеської області, виявлення тенденцій, які склались в останні роки в промисловості області, висвітлення проблем та шляхів їх вирішення.

В галузі промисловості в Одеській області зайнято 1950 підприємств, 40 % яких є збитковими. Обсяг виробництва продукції промисловості Одеської області в 2001 році складав майже 3 % загального промислового виробництва країни, а в 2002 році його частка скоротилась до 2 % (1, с. 118; 2, с. 71).

У 2002 році порівняно з 2001 роком виробництво промислової продукції в області у фактичних цінах зменшилось на 18,2 %. У порівняльних цінах, тобто з урахуванням зміни цін на промислову продукцію, зменшення було не набагато меншим – 17,1 %.

Перерахунок вартісних показників виробництва продукції, розрахованих у фактичних цінах, у порівняльні ціни здійснюється статистикою на основі використання індексів цін виробників промислової продукції. Розрахунок індексів цін виробників промислової продукції має певні особливості. За базу порівняння вибирають ціни, які діяли в грудні минулого року (3, с. 310). Індекс має наступний вигляд:

$$I_{p(t|t-1)} = \frac{\sum i_{p(t|0)} p_0 Q_0}{\sum i_{p(t-1|0)} p_0 Q_0}$$

В чисельнику і знаменнику цієї формули фігурують індивідуальні індекси цін на окремі види продукції, які розраховуються так:

$$i_{p(t|0)} = \frac{p_t}{p_0}; \quad i_{p(t-1|0)} = \frac{p_{t-1}}{p_0}, \quad \text{де}$$

P_t - ціна продукції в поточному місяці,

P_0 - ціна продукції в грудні минулого року,

P_{t-1} - ціна продукції в попередньому місяці,

Q_0 - обсяг виробництва окремих видів продукції в натуральному вираженні у грудні минулого року.

Розрахунок індексів цін у цілому за рік здійснюється шляхом перемноження щомісячних індексів, розрахованих за наведеною вище формулою.

Зменшення обсягів виробництва промислової продукції в області супроводжувалось уповільненням темпів зростання вартості основних засобів підприємств (від 115,6 % у 2000 році до 103,2 % у 2002 році). Також у останні роки постійно скорочувалась кількість працівників, зайнятих у промисловому виробництві (у середньому щорічно – на 6 %).

Слід відмітити, що рівень середньої заробітної плати у промисловості області вищий, ніж у цілому по економіці Одеської області на 26,2 %. Таке перевищення обумовлене високим рівнем заробітної плати працівників лише в двох галузях промисловості області: нафтопереробній (в 2002 році він склав 1244,52 грн.) та хімічному виробництві (1073,03 грн.).

Динаміка основних показників промислового виробництва в Одеській області наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні показники розвитку промисловості Одеської області

Показник	1999р.	2000р.	2000р. у % до 1999р.	2001р.	2001р. у % до 2000р.	2002р.	2002р. у % до 2001р.
Обсяг промисло- вої продукції (у фактичних цінах), млн. грн.	2617	3808	145,5	5400	141,8	4416	81,8
Індекси цін вироб- ників промисло- вої продукції, %	114,1	124,1	-	107,3	-	98,7	-
Основні засоби на кінець року (у фактичних цінах), млн. грн.	6241	7214	115,6	7603	105,4	7848	103,2
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	8,0	12,6	157,5	2,4	19,0	0,3	12,5
Середньорічна кількість праців- ників, тис. осіб	105,2	104,6	99,4	96,1	91,9	89,5	93,1
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн.	217,48	305,08	140,3	404,91	132,7	478,71	118,2

Провідне місце в промисловості області займає машинобудування. В цій галузі зайнято 479 підприємств, середньорічна кількість працівників в яких складає 27,3 % загальної кількості працівників в промисловості області. У 2002 році порівняно з 2001 роком спад виробництва на підприємствах цієї галузі склав 0,5 %, у той час як в 2001 році порівняно з 2000 роком було зростання виробництва на 37,2 %. На складах підприємств-виробників накопичені значні залишки готової продукції. Наприклад, на середину 2003 року на складах підприємств було 1400 штук шахтних і гірничорудних лебідок, 180 тракторних плугів, 150 ковальсько-пресових машин, 115 комплектів холодильних установок та ін. Все це пов'язане з низькою платоспроможністю замовників-споживачів, які не можуть здійснити фінансові розрахунки, і робить неможливим нормальне функціонування підприємств-виробників продукції.

Одним з основних показників ефективності господарювання є операційні витрати у розрахунку на одну гривню виробленої продукції. Ці показники наведені по промисловості Одеської області у цілому і в тому числі по машинобудуванню в таблиці 2.

Таблиця 2

Операційні витрати на одиницю виробленої продукції

(коп./грн.)

Показник	Всього по промисловості	У тому числі машинобудування
Витрати на одиницю виробленої продукції		
2001р.	100,3	103,0
2002р.	98,5	107,8
Матеріальні витрати		
2001р.	68,6	57,5
2002р.	67,9	61,3
Амортизація		
2001р.	5,4	6,8
2002р.	5,2	6,3
Витрати на оплату праці		
2001р.	8,9	13,4
2002р.	10,6	15,3
Відрахування на соціальні заходи		
2001р.	3,1	4,9
2002р.	3,5	5,6
Інші операційні витрати		
2001р.	14,3	20,4
2002р.	11,3	19,3

Як видно з таблиці, для виробництва одиниці продукції в 2002 році промислові підприємства витратили у середньому 67,9 коп. на придбання сировини, відрахували 5,2 коп. на амортизацію, 3,5 коп. – на соціальні заходи, спрямували 10,6 коп. на оплату праці та 11,3 коп. на інші операційні витрати. Причому, частка інших операційних витрат має тенденцію до зменшення. Подібна ситуація склалась і в машинобудуванні. А якщо вернутись до даних, наведених в таблиці 1, то слід також відмітити негативну

тенденцію, яка склалась з рівнем рентабельності промислових підприємств області: він постійно зменшується. Найбільшим зменшення рівня рентабельності було в промисловості області у 2001 році порівняно з 2000 роком – 10,2 процентних пункта.

Все це свідчить про зменшення можливості використання коштів підприємств для інвестицій. Оскільки збільшення обсягів промислового виробництва в Одеській області відбувалось за рахунок збільшення вартості не основних, а оборотних засобів підприємств. Цілком зрозуміло, що кожне підприємство може розраховувати на стабільний розвиток лише за умов збільшення своїх активів у вигляді капітальних вкладень.

В цих умовах надзвичайно актуальними для промисловості Одеської області, а також для економіки країни в цілому є іноземні інвестиції.

Відповідно до Закону України "Про іноземні інвестиції", до іноземних інвестицій відносяться усі види цінностей, вкладених безпосередньо іноземними інвесторами... в об'єкти підприємницької й інші види діяльності з метою одержання доходу або досягнення соціального ефекту. До інвестицій відносяться валюта, у тому числі іноземна, валютні цінності, рухоме і нерухоме майно, акції, облігації й інші цінні папери, будь-які права інтелектуальної власності, що мають вартість, торгові знаки, ноу-хау, права на здійснення господарської діяльності, платні послуги, інші види інвестицій, що не заборонені законами України (4, с. 4).

Необхідно відзначити, що потреба підприємств у відзначених видах інвестицій неоднакова. Найбільшу цінність мають нові технології устаткування та ноу-хау.

Можливості вкладення тих або інших видів інвестицій часто різноманітні у різних іноземних інвесторів в залежності від країни походження. Тому проблему залучення закордонних капіталів в промисловість доцільно розглядати диференційовано по інвесторах із розвинутих країн, із країн на території СНД, з інших країн.

Саме підприємці в розвинутих країнах Європи й Америки володіють найбільш цінними для підприємств України відзначеними вище видами потенційних інвестицій. (У той же час вони потребують і також вищих гарантій для вкладення своїх капіталів). Що стосується залучення інвестицій із держав на території СНД, то, признаючи їхню нагальну потребу, необхідно відзначити і визначену специфіку, обумовлену неоднаковим рівнем розвитку ринкових відносин у капіталістичних країнах і державах на території СНД (5, с. 7).

У процесі інвестування капіталу кожна з причетних до нього сторін має свої пріоритети. Так, у результаті залучення іноземних інвестицій у промисловість України було б бажано досягти:

- впровадження передових технологій, що сприяли б досягненню високої і стійкої конкурентноздатності промислової продукції на вітчизняному і світовому ринках;
- створення великої кількості нових, технологічно більш досконалих робочих місць;
- вирішення ряду інших проблем, таких, як досягнення збалансованості державного бюджету, задоволення платоспроможного попиту, рішення соціальних, екологічних проблем і т.д.

У той же час до основних перепон на шляху західних інвестицій в українські підприємства відносяться: нестабільність і непевність законодавчих актів; різкі, і непередбачені зміни в податковій політиці; невизначеність у питаннях власності, особливо на природні ресурси; гострий дефіцит комерційної, юридичної і ринкової інформації та деякі інші проблеми.

На потенційних іноземних інвесторів поряд із відзначеними чинниками, переліченими вище, діють і визначені ринкові сили, що примушують їх до пошуку нових сфер вкладення своїх капіталів. Основними з таких причин є висока конкуренція на вже засвоєних ринках або пошук у довгостроковій перспективі нових ринків; потреба в нових джерелах прибутку, обумовлена складним фінансово-економічним положенням підприємства або загальної стратегії її розвитку; дорога робоча сила в розвинутих країнах, деякі інші чинники.

Пріоритетні цілі потенційних іноземних інвесторів повинні враховувати не лише органи державного управління, а також самі підприємці. З огляду на низький рівень ринкової культури вітчизняних підприємців, їхню недостатню інформованість щодо ситуації на світових ринках товарів, робочої сили, грошей і капіталів, органи державного управління повинні взяти на себе значну частку функцій інформаційного забезпечення, організаційної і правової підтримки українських виробників. Відсутність таких дій неодмінно призведе до значних збитків вітчизняних підприємців.

У промисловість Одеської області й зараз залучаються іноземні інвестиції. Так на 1 січня 2003 року обсяг іноземних інвестицій у підприємства, основним видом діяльності яких є машинобудування, склав 4,6 млн. дол. США. Ці інвестиції надійшли з 11 країн світу. Найбільші капітали спрямували інвестори з Фінляндії (58,7 % загального обсягу прямих інвестицій в машинобудування), Німеччини (17,4 %), Сполученого Королівства (6,5 %), Австрії (4,3 %), Польщі (4,3 %), Франції (2,2 %). Але це досить незначний внесок у промисловість області. Та й географія країн-інвесторів досить обмежена.

Враховуючи все викладене вище, можна зробити висновок про те, що для розвитку промисловості Одеського регіону, залучення іноземних інвестицій необхідно не лише ліквідувати існуючі в Україні перепони, але і взяти до уваги, що процес інвестування в умовах ринкової економіки органічно пов'язаний з усім комплексом маркетингу. Тому для прийняття рішень про створення підприємств з іноземним капіталом в регіоні необхідно вирішити ряд важливих питань, таких як:

- де, в регіоні чи за його межами, буде продаватися продукція, виготовлена з іноземним капіталом;
- який розмір ймовірного платоспроможного попиту в Україні чи регіоні на цю продукцію. (Прикладом одержання негативного результату внаслідок неврахування цього чинника є ситуація з залученням інвестицій з Кореї в ЗАЗ);
- які шляхи підвищення конкурентноздатності товарів, вироблених завдяки надходженню іноземних інвестицій;
- які заходи необхідно здійснити для стимулювання іноземних інвестицій.

Тільки завдяки вирішенню цих та багатьох інших, пов'язаних з ними, питань залучення іноземних інвестицій буде сприяти підйому промислових підприємств Одеського регіону та економіки України в цілому.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – Київ: Консультант, 2003. – 663 с.
2. Статистичний щорічник Одеської області за 2002 рік. – Одеса: ООУС, 2003. – 543 с.
3. Економічна статистика: Підручник / За ред. Ю.Н. Іванова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 480 с.
4. Закон України "Про іноземні інвестиції" від 13.03.92 р. № 2198-XII.
5. Герасимчук М. Економічні та інституційні умови інвестиційної діяльності. // Економіка України. – 1994. - № 12. – С. 3-11.